

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО І ДИЗАЙН» НА ЗАНЯТТЯХ З ЕКСКЛЮЗИВНИХ ТЕХНІК

УДК 37.036
Кашиба Г. В.

В статье рассматривается место эксклюзивных техник в развитии творческих способностей будущих преподавателей изобразительного искусства, определяются условия, наиболее благоприятные для активизации творческой деятельности, выясняется проблема стилизации элементов живой и неживой природы в декоративном искусстве.

Ключевые слова: творческие способности, творческая деятельность, декоративное искусство, эксклюзивные техники, стилизация.

In article is considered position of the exclusive art technics in development of creative abilities for the future teachers of the fine arts. Are defined the best conditions for activation of creative activity and the problem of stylization of elements of the live and lifeless nature in decorative art.

Keywords: creative abilities, creative activity, decorative art, exclusive art technics, stylization.

Відродження духовної культури українського народу визначає нові пріоритети і напрями розвитку освітньої галузі. У сучасних умовах особливої актуальності набуває потреба підвищення якості професійної підготовки фахівців для загальноосвітньої та вищої школи. Одним з визначальних шляхів підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва є розвиток у них здібностей до творчої діяльності. Адже, якщо така риса притаманна викладачу, це має велике значення для прищеплення аналогічної якості його учням. Тому що покликання вчителя - не лише передавати знання школярам, але й збагачувати їхню свідомість духовними цінностями.

Наміри України інтегруватися у Європейський освітній простір посилюють інтерес до власних набутків. Розвиток української національної культури, відродження традиційного мистецтва, модернізація художньої освіти у наш час є пріоритетними.

Ефективним засобом формування і реалізації творчих здібностей є художня діяльність. Особливе місце в підготовці фахівців з розвиненими творчими здібностями відводиться ексклюзивним технікам, які формують певне світовідчуття шляхом ознайомлення з їх зародженням, розвитком і становленням, а також вивчення чисельних способів роботи з різноманітними художніми матеріалами та їх поєднаннями. Освоєння кожної техніки допомагає обрати найбільш прийнятну для студента образотворчу мову, примножуючи арсенал засобів художньої виразності творчих задумів. При цьому успіх навчання залежить від того, наскільки викладач зможе зацікавити студента цим видом роботи, розвинуті творчу уяву, здатність до сприйняття художніх образів, емоційне ставлення до дійсності, працелюбність та інші важливі якості творчої особистості.

Теоретичні і методичні проблеми в контексті формування і розвитку творчих здібностей у процесі художньої діяльності досліджувалися Т.В.Гайовою, В.Ф.Григор'євим, С.Н.Новиковим та ін. Вивченню шляхів використання мистецтва в навчально-виховному процесі присвячені дослідження Л.М. Масол, Н.Р. Миропольської та ін. Психологічний аспект цієї проблеми вивчався відомими вченими В.Тепловим, Л.Виготським, В.Роменцем.

Проте питання теорії і методики викладання ексклюзивних технік, пошук ефективних методів практичної роботи з цієї дисципліни, які б сприяли розвитку художньо-творчих здібностей майбутніх викладачів образотворчого мистецтва досі не отримали повної розробки, чим і визначається актуальність теми статті.

Ми ставимо мету запропонувати нові шляхи розвитку художньо-творчих здібностей студентів у процесі виконання робіт з використанням ексклюзивних технік.

Для досягнення цієї мети були використані такі методи дослідження:

1) аналіз змісту навчальних планів і програм підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва кафедри образотворче мистецтво і дизайн факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету; 2) вивчення досвіду роботи викладачів на практичних заняттях; 3) спостереження за творчою діяльністю студентів у процесі виконання робіт в ексклюзивній техніці та аналіз цих робіт.

Насамперед слід конкретизувати дві основні дефініції: творчі здібності та ексклюзивні техніки. У сучасній психолого-педагогічній літературі творчі здібності розглядаються як індивідуально-особистісне поєднання якостей і рис особистості, що дозволяють здійснювати пошук, використовуючи при цьому нестандартні способи дій, вирішувати інтелектуальні і життєво-необхідні завдання з установкою на відкриття нового, незнайомого для себе; як синтез властивостей і особливостей особистості, що характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду діяльності і зумовлюють рівень її результативності [1 ;2]. Творчі здібності напряму залежать від кругозору людини: чим більше вона знає, тим легше їй подивитися на питання, яке досліджується, з різних ракурсів.

Дисципліна «Ексклюзивні техніки» досить молода (була запроваджена на кафедрі образотворчого мистецтва і дизайну факультету культури і мистецтв Херсонського державного університету з 2004 року), тому специфіка і значення ексклюзивних технік в розвитку творчих здібностей студентів досі не були розкриті в наукових працях. На сьогоднішній день певний досвід накопичився і виникла потреба його проаналізувати. Для дисципліни була обрана така назва невипадково. В «Англійському словнику» «ексклюзивний» визначено як «особливий, винятковий». А техніки, в яких студентам надається можливість працювати, - робота зі шкіри, паперопластика, декорування скла за допомогою фарб та інших матеріалів, поєднання на тонованому картоні різних матеріалів (наприклад, гуаш з пастеллю та з контуром) та ін. Основою ексклюзивних технік є декоративно-ужиткове мистецтво, проте на певному етапі його розвитку виникла потреба у виокремленні ексклюзивних технік в самостійну дисципліну. Пов'язано це, по-перше, з появою нових художніх матеріалів, які в поєднанні з традиційними техніками декоративного мистецтва надають творам неординарності. По-друге, з творчими пошуками для втілення нових ідей.

Заняття як ексклюзивних технік — це не лише можливість ознайомлення з новими матеріалами та способами їх використання, і виконання тренувальних вправ, але й вирішення ряду творчих задач, таких як пошуки цікавих явищ та сюжетів, композиційне вирішення твору, кольорове вирішення композиції. Усе це спрямовує на розвиток художньо-творчих здібностей, ширше розкриття творчих можливостей та на певну художню сміливість. Вивчення факторів, за якими відбуваються ці процеси, сприяло б підвищенню ефективності навчання. Для виявлення особливостей підходу до проведення занять з ексклюзивних технік були використані матеріали методичних фондів, інструктивно-методичні документи, робочі програми кафедри «Образотворче мистецтво і дизайн» Херсонського державного університету.

Для кращого розуміння специфіки навчання майбутніх викладачів образотворчого мистецтва постійно треба пам'ятати, що студенти цієї спеціальності не лише майбутні педагоги, а й митці. Тому їх навчання нерозривно пов'язано з творчою діяльністю.

Основними складовими навчальної роботи у студентів спеціальності «Образотворче мистецтво» є не тільки логічне мислення, а й емоційна наповненість діяльності, інтуїтивне осягнення змісту художніх образів та уява [3;4]. Логічне мислення в процесі навчальної творчої діяльності передбачає спонукування до пошуку оптимальних способів вираження власних художніх задумів, пошуку нестандартних рішень та засобів. Мислення, у свою чергу, є фундаментом для емоцій. Наукою доведено, що процес художньої творчості неодмінно супроводжується високою напругою емоцій, глибоким переживанням, інтенсивним емоційним сприйманням. У студентів, які прагнуть досягти високої майстерності, процес творчої діяльності завжди збуджує позитивні емоції. Робота з цими студентами спрямована на засвоєння виражальних засобів ексклюзивних технік — форм, ритмів, ліній, пропорцій, контрасту світла і тіні, гармонійного поєднання кольорів. Зустрічі з відомими митцями, екскурсії в музеї та виставкові зали викликають захоплення, оптимізм, приплив творчої енергії. Прилучення до мистецтва, оволодіння майстерністю в ексклюзивних техніках стає їхньою близькою метою, а досягнення її — органічною потребою.

З точки зору логіки, інтуїція — це здатність усвідомлювати істину шляхом прямого з'ясування, швидко і безпосередньо, не застосовуючи докази, минаючи тривалі процеси обґрунтування. З інтуїцією тісно пов'язана уява. Без уяви немислима творча діяльність. Для того, щоб створити що-небудь, спочатку необхідно собі уявити в ідеалі те, що буде втілене потім в матеріальному об'єкті.

Відомо, що ні інтуїція, ні уява чи фантазія, ні емоційні переживання не підкорюються прямому впливу. Тому виникає потреба в пошуку опосередкованих методів, які б активізували творчу енергію студентів. Найпершою умовою творчого розвитку є бажання самого студента створити щось нове, по-своєму вирішити те чи інше завдання. Змусити до творчості неможливо, але можна виробити психологічну установку, націлену на творчість. Наявність бажання, прагнення творити є сильним стимулом для виникнення творчої активності. І не менш важливою умовою успішного творчого процесу є впевненість у своїх силах. Педагог, який хоче виховати в учнів справжні творчі нахили, повинен мати в творчому арсеналі широкий набір прийомів, які б підтримували віру учнів у власні сили, у можливість досягнення успіху. Досвідчений педагог прово-

дить заняття таким чином, що в учня створюється враження, начебто він самостійно дійшов до застосування тих чи інших засобів виразності, до створення нових художніх образів. Впевненість, зароджена таким чином, зменшить побоювання невдачі, яке сковає уяву та творчу ініціативу.

На відміну від творів живопису, графіки та скульптури, які відбивають дійсність через зображення конкретних предметів, явищ, подій, твори, виконані з використанням ексклюзивних технік, відображають предмет у дуже узагальнених формах, іноді далеких від індивідуальної, конкретної характеристики. Тому важливим є питання стилізації елементів живої і неживої природи. Людина пізнає і оцінює світ головним чином через форми, що бачить. Ці форми є частиною зорового досвіду і викликають почуття радості від впізнавання об'єкта у творі мистецтва. Крім того, зовнішня схожість зображення дає нам найбільш цілісну та повну характеристику предмета, надійний орієнтир у визначенні його якостей та призначення. Все це дозволяє предметності і кольоровій достовірності відігравати роль асоціативної мови мистецтва, яка доносить до глядача думки і почуття художника. Кожен предмет має свої зовнішні ознаки і властивості. Наша свідомість так побудована, що більше запам'ятовуються ознаки предмета, які для нього найбільш характерні. Так відбувається з формою, кольором, фактурою. Це і є сутністю процесу стилізації, коли наша свідомість відбирає найбільш характерні ознаки форми, відмовляється від усього другорядного і синтезує пластичну форму з орнаментальним образом [4]. Тому важливою умовою розвитку творчої уяви є виконання начерків рослинного світу, а вже на основі натурних замальовок - розроблення окремих стилізованих мотивів. Таким чином, виконуючи замальовки з натури, або по пам'яті, чи за уявою постійно, а не лише готуючись до виконання певного завдання, студент накопичує досвід, завдяки якому не лише розвивається уява, а в цілому полегшується робота. При цьому слід усвідомлювати різницю між стилізацією для станкового та декоративного мистецтва. Наприклад, якщо завдання художника — передати типові риси конкретного об'єкта, то в декоративному мистецтві виявлення типових рис спрямоване на створення узагальненого декоративного образу з рисами орнаментальності та умовності.

В оволодінні мистецтвом ексклюзивних технік основне — практична робота, під час якої студенти отримують основи знань та вмінь, що спрямовують їх самостійну роботу. Займаючись під керівництвом викладачів, студент має змогу ознайомитися з методичною послідовністю виконання завдань для вирішення поставленої мети. Таке свідоме засвоєння матеріалу дає позитивний результат.

На практиці доведено, що методично правильно виконане завдання засвоюється простіше і швидше, тому у самостійній роботі необхідно дотримуватися всіх методичних вказівок. Формування практичних навичок має протікати у тісному зв'язку із засвоєнням теоретичних знань з малюнку, композиції, кольорознавства. Доцільно якомога раніше переходити від підготовчої роботи до творчої. Занадто тривала тренувальна робота поза зв'язком з виробом може призвести до невдоволеності студентів своєю діяльністю. Тільки творчий характер занять, які вимагають інтелектуальних і емоційних зусиль, дає студентам насолоду від праці.

Розвитку творчих здібностей сприяє варіативний зміст учбового матеріалу. Якщо студенту пропонують обрати завдання із запропонованого переліку, він

обере те, яке ближче до його сутності, чи якимось чином відображає його «я», або рішення якого відразу виникає в його уяві. До того ж необхідно надавати студентам можливість вибору технік, а не обмежувати завдання рамками однієї техніки. Наприклад, якщо програмою передбачається виконання натюрморту, необхідно, по-перше, залучити студентів, щоб вони самі обирали тематику натюрморту і підбирали відповідні предмети, а викладач лише спрямовував їх дії. По-друге, запропонувати на вибір декілька технік або, можливо, хтось із студентів запропонує своє вирішення завдання.

На нашу думку, для розвитку творчих здібностей в процесі навчання необхідно створити такі умови, щоб:

- зацікавити, залучити студентів до пошуків нових поєднань різноманітних технік, які б, в свою чергу, базувалися на теоретичних знаннях з композиції, малюнку, кольорознавства;
- використовувати різноманітні теми, завдання, роботу з натури, по пам'яті, уяві;
- виконувати творчі завдання, спрямовані на самостійний пошук обраного рішення композиції;
- проведення «майстер-класів»;
- перегляд та аналіз виконаних завдань;
- індивідуальний підхід в навчанні;
- відвідування музеїв та виставок;
- проведення виставок студентських творчих робіт.

Перелічені фактори сприяють розширенню світогляду, підвищують якість робіт в ексклюзивній техніці, прищеплюють любов до мистецтва, що, в свою чергу, активує творчу діяльність студентів.

Отримані висновки можуть стати основою для розробки нових програм та методичних посібників.

Література:

1. Вьготский Л.С. Психология искусства. — М.. Искусство. 1968.
2. Моляко В.Л. Психология творческой деятельности. — К.: Знание УССР. 1978. - 48.
3. Роменець В.А. Психологія творчості. - К. :«Либідь», 2004. - 288 с.
4. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення. Навчальний посібник. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. - 112 с.